

ВИСНОВОК

про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Мулявки Вікторії Євгенівни на тему: «Міжнародно-правові санкції: теоретичні засади визначення та практика застосування у сучасних умовах», поданої на здобуття ступеня доктора філософії з галузі знань 081 «Право» за спеціальністю 081 «Право»

22 травня 2026 року

Актуальність теми дослідження. Сучасні міжнародні відносини характеризуються напруженістю, конфліктністю та системним порушенням основоположних принципів міжнародного права, що актуалізує потребу в ефективних механізмах примусу. Саме міжнародно-правові санкції перетворилися на центральний інструмент забезпечення міжнародного правопорядку й відновлення порушених прав, а отже і на їхнє теоретичне переосмислення стає нагальним завданням юридичної науки.

Особливим каталізатором уваги до санкційної проблематики стала повномасштабна збройна агресія російської федерації проти України, розпочата у 2022 році. Безпрецедентне за масштабом і глибиною застосування санкцій із боку міжнародної спільноти створило унікальний емпіричний матеріал, який перевершує всі попередні санкційні режими в історії й потребує комплексного наукового аналізу. Власне, без узагальнення цього досвіду неможливо ані виміряти реальну ефективність обмежувальних заходів, ані сформулювати рекомендації щодо їхнього подальшого вдосконалення.

Системна криза традиційних механізмів колективної безпеки, закладених у Статуті ООН, актуалізує потребу пошуку альтернатив. Блокування діяльності Ради Безпеки ООН через право вето постійних членів робить односторонні та багатосторонні санкції держав і міжнародних організацій провідним практичним інструментом реагування на агресію.

Практика останніх років демонструє якісну еволюцію санкцій – від символічних заходів до комплексних «санкційних пакетів», здатних суттєво впливати на економіку та політику держав-правопорушниць. Ця трансформація вимагає й відповідної доктринальної реакції: чинні підходи до визначення правової природи, класифікації та підстав застосування санкцій уже не повною мірою відповідають реаліям сьогодення.

Глобалізація економічних та політичних відносин, цифровізація фінансових систем відкривають нові горизонти й водночас породжують нові виклики для санкційних режимів – особливо у сферах високих технологій, кібербезпеки та інформаційного простору. Окремою проблемою постає відсутність універсальних критеріїв оцінки ефективності санкцій, що ускладнює вимірювання їхнього впливу на поведінку держав-адресатів і відповідне коригування політики.

В українській юридичній науці бракує спеціальних комплексних досліджень саме теоретичних засад міжнародно-правових санкцій, хоча окремі аспекти інституту міжнародної відповідальності та практичних санкційних механізмів розглядалися рядом правознавців. Заповнення цієї прогалини є самостійним науковим завданням.

Унікальною є й позиція України, яка одночасно виступає об'єктом міжнародної підтримки через санкції проти держави-агресора та суб'єктом власної санкційної політики, котра має узгоджуватися з підходами ЄС, США та інших партнерів. Це робить переосмислення інституту міжнародно-правових санкцій з урахуванням українського контексту не лише академічною, а й практико-прикладною потребою – таке дослідження безпосередньо впливає на формування національної санкційної стратегії, удосконалення законодавства та зміцнення довіри до України на міжнародній арені.

Особиста участь автора в отриманні конкретних наукових результатів, викладених у дисертації. Дисертаційне дослідження є самостійним науковим доробком здобувачки, у якому викладено авторське бачення теоретичних засад визначення та практики застосування міжнародно-правових санкцій у сучасних умовах. Сформульовані в роботі положення, висновки та рекомендації одержано особисто авторкою на основі комплексного аналізу міжнародно-правових актів, доктринальних джерел і практики застосування санкційних механізмів державами та міжнародними організаціями.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень і рекомендацій. Висновки, пропозиції та рекомендації, представлені у дисертаційному дослідженні є обґрунтованими завдяки логічній структурі викладення матеріалу, послідовному виконанню визначених завдань та поетапному розкриттю проблематики – від онтологічних засад визначення міжнародно-правових санкцій у першому розділі до аналізу механізмів їх застосування міжнародними організаціями та Україною у другому. Послідовність наукового пошуку підкріплена узагальнюючими висновками до кожного розділу та фінальними висновками дисертації, де сформульовано авторське визначення категорії «міжнародно-правові санкції», запропоновано періодизацію розвитку цього інституту й окреслено напрями вдосконалення санкційної політики України щодо держави-агресорки. Достовірність отриманих результатів додатково підтверджується апробацією основних положень дослідження у наукових публікаціях здобувачки у фахових виданнях.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що вона є комплексним дослідженням, в якому вперше у вітчизняній правовій науці проаналізовано теоретичні засади визначення та практичні проблеми застосування у сучасних умовах міжнародно-правових санкцій:

уперше:

– зроблено висновок методологічної властивості про те, що до основних ознак сутності та змісту категорії міжнародно-правові санкції можна віднести такі: а) санкції є формою міжнародного примусу, допустимою у відносинах між державами; б) міжнародний примус може бути у вигляді як збройного, так і неозброєного характеру; в) санкції у вигляді міжнародного примусу неозброєного характеру застосовуються згідно із статтею 41 Статуту ООН, а збройного характеру на підставі статті 42 Статуту ООН; г) цілями санкцій є охорона та захист існуючого стану міжнародного правопорядку; ґ) санкції є засобом відновлення та відшкодування порушених прав; д) санкції є правомірним заходом потерпілої держави проти держави, яка порушила юридичні зобов'язання, якщо воно здійснюється у рамках міжнародного права; е) санкції мають бути пропорційними тієї шкоди, яка завдала держава правопорушниця; є) санкції можуть бути індивідуальними та колективними; ж) санкції мають бути миттєво припинені, якщо держава-правопорушниця відмовилась від продовження неправомірних дій та зобов'язалася компенсувати нанесену шкоду; з) під час застосування санкцій мають бути гарантовані гуманітарні права громадян держави (держав), відносно якої (яких) застосовано санкції;

– розроблено авторське розуміння категорії «міжнародно-правові санкції» – це: а) визначені нормами та принципами міжнародного права колективні або односторонні примусові заходи як збройного (відповідно до статті 42 Статуту ООН), так і неозброєного характеру (згідно із статтею 41 Статуту ООН), що б) застосовуються одноосібно державами чи міжнародними організаціями до інших держав, інших недержавних суб'єктів та фізичних осіб, які в) порушили норми і основоположні принципи міжнародного права, – г) з метою охорони та захисту існуючого стану міжнародного правопорядку, відновлення та відшкодування порушених прав, мають гарантувати гуманітарні права громадян держави-деліквента та ґ) негайно припиняються, якщо держава-правопорушниця відмовилась від продовження неправомірних дій та зобов'язалася компенсувати шкоду, що нанесена нею іншим державам;

– зазначено, що аналіз основних наукових підходів щодо класифікації санкцій свідчить про формування загальної доктринальної позиції відносно того, що в теорії міжнародного права існує лише стала систематизація міжнародно-правових санкцій, а не їх класифікація у повному розумінні цієї категорії, – тобто, відсутній багаторівневий, послідовний поділ обсягу профільного поняття з метою його систематизації, поглиблення та отримання нових знань стосовно членів поділу на нові поняття з виокремленням видів цього роду, підвидів видів тощо, – наявну систематизацію міжнародних санкцій, яка скоріше є певною, але не остаточною, до класифікації можна віднести з великим натягненням та значними застереженнями (зазвичай виокремлюються тільки види контрзаходів та їх форми), – що дозволяє констатувати, по-перше, про процес формування певної класифікації санкцій, до

якої з наукових позицій ще далеко; по-друге, про формування деякої систематизації з елементами класифікації;

- доведено, що оптимальність та ефективність санкцій напряду пов'язана із санкційними режимами, бо санкції можна реалізувати тільки в атмосфері встановлених принципами та нормами міжнародного права міжнародних правових режимів, які передбачають певний порядок правового регулювання, що забезпечується через особливе поєднання залучених для їхнього здійснення способів, методів і типів правового регулювання міжнародних відносин, – інакше кажучи, цілком можливим напрямом (принципом, критерієм, ознакою, елементом тощо) класифікації санкцій, що може набути іманентного характеру, можуть стати види санкційних режимів щодо їх застосування, при цьому заклики представників доктрини щодо підвищення ефективності санкцій саме через встановлення режимів їхнього застосування є яскравим підтвердженням цьому;

- проведено системне дослідження особливостей застосування санкцій Європейським Союзом проти РФ, а також механізму здійснення санкційних заходів проти держави-агресорки дали можливість стверджувати про ведення цією організацією фактично економічної війни проти неї;

- доведено, що український досвід застосування санкційних заходів свідчить про об'єктивну необхідність перманентно змінювати тактику та стратегію використання міжнародно-правового примусу, бо якщо цього не робити, то держава-агресорка швидко пристосовується до них, знаходить несподівані та непередбачувані способи та прийоми їхнього обходу, підшукує держави, що за рахунок отримання якихось сумнівних дивідендів допомагають РФ в цьому, відкопує в цілісній системі сукупних міжнародних санкцій неузгодженості, проріхи, пропуски, прогалини тощо. Отже, зміни санкційної політики на тактичному рівні повинні передбачати конкретні кроки, необхідні для досягнення проміжних цілей, у той же час на стратегічному рівні – здійснювати розробку та реалізацію довгострокових планів дій високого рівня, який дозволить Україні досягти кінцевих санкційних цілей проти Росії та привести к повному руйнуванню її економіки;

удосконалено:

- положення про те, що в історичній ретроспективі становлення категорії «санкції» проходили п'ять етапів, до яких відносяться наступні періоди: А) перший – стародавні часи та період античності, коли існували стародавні цивілізації Месопотамії, Єгипту, Індії, Китаю, Стародавня Греція, Стародавній Рим тощо; Б) другий етап пов'язаний з періодом середньовіччя, коли перманентно відбувалася революція у військовій справі, стрімко з'являлися великі міста, налагоджувалися міжконтинентальні торговельні шляхи, розвивалася работоргівля, формувалися регіональні політико-економічні союзи; В) третій етап охоплює період трьох століть (XVII – XIX ст.), коли пройшли так звані Промислова та Наукова революції,

з'явилися нові способи виробництва – фабричне, масове виробництво та механізація, що дозволило виготовляти широкий спектр товарів швидше та з меншими затратами праці, ніж раніше, – при цьому з'явилися нові галузі: машинобудування, електроенергетика, хімічна та електротехнічна промисловість, а це детермінувало розвиток економіки та торгівлі в умовах вільної конкуренції, коли періоди економічного піднесення чергувалися з економічними кризами; Г) четвертий етап знаменує створення першої міжнародної міждержавної універсальної організації Ліги Націй, основною метою якої було розвиток співробітництва, досягнення миру й безпеки між народами; Г) п'ятий етап пов'язаний із створенням після Другої світової війни глобальної міжнародної організації ООН з метою підтримання й зміцнення миру й міжнародної безпеки, розвитку співробітництва між державами світу;

- положення про те, що кожен історичний період розвитку санкцій у їх змістовно-діяльнісному розумінні був переважно і органічно пов'язаний спочатку з економічними питаннями, а потім з часом й примусово-організаційними питаннями, що також містили суттєві економічні аспекти, а саме: на першому етапі санкції носили суто примусовий характер, більше пов'язаний із відмовою держав-порушниць щодо своїх зобов'язань дотримуватися міжнародних правил у сфері торгівлі; на другому етапі санкції почали чітко оформлюватися та здійснюватися у рамках не тільки однієї держави, а й в союзі із іншими державами, зароджувалися підвалини погляду на санкції як окремий міжнародно-правовий інститут; третій етап характеризується тим, що досягнення технологічних революцій відобразилося й на санкціях, які почали застосовуватися до держав-порушників не тільки з метою покарання або відшкодування збитків, але й поступового створення загально обов'язкових постійних міжнародних санкційних правил, які б гарантували від невиконання зобов'язань у майбутньому, – інакше кажучи, саме тут зароджувалися підвалини міжнародно-правових санкцій як окремого інституту міжнародного права; четвертий етап характеризується тим, що в Статуті Ліги Націй був сформульований найважливіший міжнародно-правовий принцип, що суперечки, непорозуміння або конфлікти між державами мають вирішуватися виключно шляхом переговорів і єдності між націями – в основі цього нового підходу лежала концепція санкцій, яка в наступні роки стала потужним інструментом стримування агресорів; п'ятий етап у змістовно-парадигмальному розумінні характеризується тим, що саме у Главі VII Статуту ООН були сформульовані основні міжнародні принципи застосування примусових заходів, які прийнято вважати санкціями ООН, що приймаються Радою Безпеки ООН для примушення держав-правопорушниць зупинити дії, спрямовані на погрозу миру, порушення миру або здійснення актів агресії. Важливою особливістю тут виступає те, що, по-перше, санкційний список поширюється на всі держави-члени ООН; але, по-друге, складність їх накладення полягає в тому, що будь-який із п'яти постійних членів РБ ООН може накласти вето

на резолюцію про застосування санкцій; по-третє, даний етап продовжується до теперішнього часу та характеризується подальшим наповненням категорії «міжнародно-правові санкції» новим змістом, новими формами та видами;

- положення про важливу роль ООН у застосуванні міжнародних санкцій, що проявляється у важливих правових та практичних аспектах діяльності цієї універсальної міждержавної організації, включаючи актуальну необхідність вирішення негативних аспектів накладення вето державами-членами РБ ООН, що безпосередньо є порушниками норм і принципів міжнародного права, і реалізації виключення держав-порушників з членства цієї організації;

- положення про те, що найголовнішу роль у процесі спостереження за здійсненням і контролем санкційних режимів відіграють Комітети з санкцій РБ ООН, бо вони є основною організаційною ланкою у загальному процесі реалізації санкційних режимів, координують зусилля, спрямовані на досягнення санкційних цілей, організують обмін інформацією про діяльність з виконання резолюцій, створення національних координаційних механізмів для забезпечення ефективності режиму санкцій, аналізують доклади про роботу з виконання резолюцій, вирішують питання з надання технічної та методичної допомоги країнам-членам у виконанні поставлених завдань, створюють групи незалежних експертів для нагляду за додержанням вимог резолюцій, надають рекомендацій з організації діяльності щодо виконання санкцій тощо;

дістали подальшого розвитку:

- положення про підтримку доктринальних позицій сучасних дослідників-міжнародників, відносно того, що застосування примусових заходів у вигляді санкцій відносно держав, що не порушили норми та принципи міжнародного права та не відмовились від виконання взятих на себе міжнародних зобов'язань, ніколи не розглядатиметься світовим демократичним суспільством у якості «нейтрального інструменту для підтримки міжнародного миру та безпеки», а самі держави, стосовно яких такі «санкційні заходи» застосовувалися, ніколи не змиряться з будь-яким неправомірним тиском на них та завжди знайдуть правові методи та засоби для захисту та відстоювання своїх законних інтересів;

- положення про те, що міжнародно-правові санкції за своєю правовою природою мають використовуватися державами та міжнародними організаціями виключно задля впливу на агресивні та репресивні держави, а якщо останні скоїли міжнародне правопорушення, то завдяки рішучим санкційним колективним примусовим заходам такі дії припиняються;

- положення про те, що міжнародно-правові санкції були та залишаються потужним засобом реагування глобальних демократичних акторів на будь-яку агресію з будь-якої сторони;

- положення про те, що міжнародні санкції – це колективні або односторонні примусові заходи, які застосовуються одними державами чи

міжнародними організаціями до інших, що порушили норми міжнародного права, – причому саме «примусові заходи», а не просто обмеження, бо обмежувати можна на інших підставах, наприклад, коли закінчилися природні, матеріальні або фінансові ресурси у державі, яка зобов'язувалася поставляти іншій державі сировину, матеріали, фінанси тощо, а примусові заходи передбачають відкритий та відвертий тиск з метою примусити державу-правопорушницю зупинити або припинити правопорушення та відновити попередній «status quo»;

- положення про те, що аналіз наукових та літературних джерел профільного характеру свідчить про наявність різних доктринальних підходів до можливої класифікації міжнародно-правових санкцій за: рівнями, цілями, видами, формами, суб'єктами, від яких походить ініціатива застосування санкцій, характером сил і засобів, що застосовуються в порядку здійснення санкцій (військові, невійськові) тощо;

- положення про те, що одним із найважливіших і стратегічних факторів формування змісту санкцій є юридичний контекст, який визначає правовий статус санкцій та їх використання у різних сферах, крім того, політичні, економічні та соціокультурні фактори також є суттєвими та впливають на формування змісту санкцій, – причому політичні рішення, економічні умови та суспільні цінності можуть визначати, які види санкцій застосовуються в конкретних обставинах та як вони спрямовані на досягнення конкретних цілей;

- положення про те, що особливістю санкцій європейських країн є, так званий, «Глобальний режим санкцій ЄС», що, по-перше, застосовується виключно за порушення прав людини; по-друге, був запроваджений в ЄС 7 грудня 2020 р.; по-третє, цей режим є європейським аналогом «Акту Магнітського», що не має географічних обмежень і стосується будь-яких осіб чи установ по всьому світу, якщо вони причетні до серйозних порушень прав людини, таких як геноцид, тортури, вбивства та зникнення людей, насильство, системні порушення прав людини на зібрання та асоціації; по-четверте, персоніфікований список формується з ініціативи країн ЄС, які представляють обґрунтовані пропозиції на розгляд Ради ЄС, та переглядається кожного року.

Теоретичне та практичне значення роботи. Теоретичне значення дисертаційного дослідження полягає у тому, що в ньому вперше у вітчизняній науці міжнародного права здійснено комплексний аналіз інституту міжнародно-правових санкцій як цілісного теоретичного феномену та практики його застосування у сучасних умовах. Авторкою сформульовано власне визначення поняття «міжнародно-правові санкції», розмежовано суміжні категорії «санкції», «примусові заходи» та «контрзаходи», уточнено правову природу санкцій у міжнародно-правовому та національному вимірах, а також систематизовано наукові підходи до їхньої класифікації за рівнями, цілями, видами, формами та суб'єктами застосування. Запропонована періодизація становлення інституту

санкцій із виокремленням п'яти історичних етапів – від стародавніх часів і античності через середньовіччя, доби промислових революцій, періоду Ліги Націй до сучасної системи ООН – збагачує доктринальне розуміння генези цього правового явища та змістовно-парадигмальних змін у підходах до примусу в міжнародному праві. Окремий внесок у теорію становить осмислення ролі ООН та її Комітетів з санкцій, особливостей «Глобального режиму санкцій ЄС» як європейського аналога «Акту Магнітського», а також обґрунтування доктринальної позиції про те, що санкції за своєю правовою природою мають застосовуватися виключно проти агресивних і репресивних держав-правопорушниць. Сформульовані положення та висновки створюють теоретичне підґрунтя для подальших досліджень інституту міжнародної відповідальності, механізмів забезпечення міжнародного правопорядку й розвитку української доктрини міжнародного права в умовах протидії агресії російської федерації.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що правовий аналіз, який містить дисертація, основні положення й висновки відображають становлення й розвиток механізму застосування міжнародно-правових санкцій, що включає в себе аналіз, розробку та підготовку рекомендацій щодо координації санкційної політики на міжнародному рівні та імплементації її в національне законодавство.

Застосування результатів дисертації можливе у таких сферах:

- *у науково-дослідній*: у дисертації вперше у вітчизняній науці міжнародного права проведено комплексний аналіз міжнародно-правових санкцій та практики їх застосування у сучасних умовах, а положення і висновки дисертації можуть бути використаними для подальших досліджень та розвитку інституту міжнародної відповідальності та механізмів забезпечення міжнародного правопорядку;
- *у освітній*: використання розроблених у дисертації наукових положень під час викладання курсів “Міжнародне право”, “Міжнародне публічне право”, “Міжнародні організації”, “Право міжнародної безпеки”, “Міжнародні санкції”;
- *у науково-методичній*: для вдосконалення навчальних програм з міжнародного публічного права при підготовці підручників і навчально-методичних посібників;
- *у практичній*: для підготовки й перепідготовки юристів, юристів-міжнародників у практиці правотворчих органів, для використання міжнародними організаціями та неурядовими організаціями у сфері захисту прав людини;
- *в інформаційно-аналітичній* – у розповсюдженні знань про санкційну діяльність міжнародних організацій, механізми застосування санкцій та їх роль у забезпеченні міжнародного правопорядку.

Повнота викладення матеріалів дисертації у наукових працях, опублікованих автором. Основні положення та результати дисертації були

відображені у 7 публікаціях. Серед них: 3 наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Мулявка В. Є. Фактори формування змісту у визначенні та видова характеристика санкцій в міжнародному публічному праві. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2024. № 1. С. 714-718.

2. Мулявка В. Є. Правова природа санкцій: міжнародно-правовий та національний вимір. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2025. № 2. С. 207-214.

3. Мулявка В. Є. До визначення ролі ООН у застосуванні міжнародних санкцій в сучасних умовах: політико-правові та практичні аспекти. *Право і суспільство*. № 2. 2025. С. 521-530.

4 наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

1. Мулявка В. Є. Міжнародні санкції, як одна із форм забезпечення миру та безпеки. Матеріали круглого столу «Європейські стандарти освітніх програм: молодь і наука»: Тези доповідей (м. Київ, 10 листопада 2022 року). Київ: НАУ, 2022. С. 45-47.

2. Мулявка В. Є. Негативний вплив односторонніх санкцій на права людини. Матеріали круглого столу з нагоди Дня спротиву окупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополя: Тези доповідей (м. Київ, 23 лютого 2023 року). Київ: НАУ, 2023. С. 93-95.

3. Мулявка В. Є. Визначення поняття економічної війни: причини та наслідки. Юридичні аспекти протидії сучасним загрозам сталому розвитку: тези доповідей XV Міжнародної науково-практичної конференції «Від громадянського суспільства – до правової держави» (Харків, 07 червня 2024 року). Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2024. С. 289-292.

4. Мулявка В. Є. Визначення поняття економічних санкцій у міжнародному праві. Конституційне право ЄС в аспекті євроінтеграції України: тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 21 квітня 2023 року). Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2023. С. 356- 358.

Відповідність чинним вимогам. Анотація, структура та обсяг дисертації відповідають установленим вимогам. Дослідження Мулявки Вікторії Євгенівни на тему «Міжнародно-правові санкції: теоретичні засади визначення та практика застосування у сучасних умовах» є завершеною працею, у якій отримано нові науково обґрунтовані результати, що розв'язують конкретне наукове завдання, яке є цінним для розвитку сучасної юридичної науки. Науковий рівень дисертації відповідає вимогам, які визначені у Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженому Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44, Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого

постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року № 261, Вимогам до оформлення дисертації, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40.

Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертація написана українською мовою відповідно до норм правопису, а характер викладу матеріалу відповідає науковому стилю.

Рекомендація дисертації до подання у разову спеціалізовану вчену раду. Результати дисертації обговорено на засіданні кафедри міжнародного права від 22 травня 2026 року (Протокол № 9). За результатами засідання кафедри ухвалено рішення про надання висновку про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації Мулявки Вікторії Євгенівни на тему «Міжнародно-правові санкції: теоретичні засади визначення та практика застосування у сучасних умовах».

Головуюча на засіданні,
завідувачка кафедри міжнародного права
ДВНЗ «УжНУ»

Ольга КОТЛЯР

Підпис Ольги Котляр засвідчую:
Вчений секретар ДВНЗ «УжНУ»

Олена МЕЛЬНИК